

Saksan 'Schlacht' ja ruotsin 'slag' -käsitteen suomenkielinen vastine.

Kun nykyisin sotatoimien mittasuhteet ovat tavattomasti kasvaneet, joutuu usein toteamaan, että suomen kielen sanavarastossa on eräs puutteelli uus. Euroopan suurissa kielissä kutsutaan suurta taistelua, joka nykyisissä voi sisältää useita pieniä, omalla nimellään, saks. *Schlacht*, ransk. *bataille*, mutta sen sijaan pienemmistä taisteluista näissä

kielissä käytetään nimityksiä *Gefecht*, *combat*. Suomen kielessä sana *taistelu* merkitsee useaakin eri asiaa: poliittisella alalla sama sana vastaa saksan *Kampf* -sanaa, sotilaskielessä se ilmaisee paitsi mainittua suurta taistelua (*Schlacht*) myös tuota pienempää yhteenottoa (*Gefecht*).

Sotahistoriallisessa tutkimuksessa

esiintyy tarve erottaa toisistaan merkitykset 'Schlacht' ja 'Gefecht'. Edellinen käsite olisi ajallisesti, alueellisesti ja sisällöllisesti rajoitettavissa siten, että sen puitteisiin kuuluisivat usean päivän, ehkä viikkojenkin aikana, satojen, toisinaan tuhansienkin neliökilometrien laajuisella alueella tapahtuvat ja usean operatiivisen yksikön (divisioonan tai vastaavan), siis ainakin 15.000—20.000 miehen käymät monet erilliset taistelut sekä sotilaalliset toiminnat, jotka muodostavat ideayhteyden ja sisältyvät samaan toimintojen kokonaisuuteen, joka syntyy sodanjohdon pyrkimyksestä yhtenäiseen päämäärään.

Tällainen olisi esimerkiksi v. 1941 Karjalan kannaksella käyty Viipurin »Schlacht». Se kesti ajan 23. 8.—1. 9. 41, sitä käytiin 1.200 km²:n laajuisella alueella Viipurin ympäristössä; kokonaisideana oli saarrosta ja tuhoja vastassa olevat voimat, ja sen seurauksena oli samalla Viipurin valloitus. Siihen kuului joukko erillisiä taisteluita, kuten mm. Tienhaaran, Säiniön, Porlammen taistelut, Viipurinlahden ylitys, joukkojen siirtoja, leiriytymisiä jne. Itse Viipurissa ei taisteltu ollenkaan, joten nimitys »Viipurin taistelu» olisi tarkkaan ottaen harhaanjohtava.

Kuitenkin on vieraiden kielten 'Schlacht'-käsitteissä meidän kannaltamme olemassa eräs epätarkkuus, joka olisi omasta kielestämme helposti poistettavissa. Saksalaiset kutsuvat entisajan pienialueisiakin, lyhytaikaisia ja nykyisten mittapuiden mukaan vähäisin voimin käytyjä taisteluita Schlachteiksi, kun niillä vain oli ratkaiseva merkitys sodankäynnille; esim. »die Schlacht bei Cannae». Me sensijaan voimme edelleenkin säilyttää niille *taistelu* -sanan ja muodostaa omaan kieleemme vasta nykyaikaisista monimutkaisista Schlachteista uuden käsitteen, jolle annettaisiin oma sanallinen ilmauksensa.

Tietenkin tämä käsite voidaan kiertää käyttämällä sanoja *ratkaisutaistelu*, *torjuntataistelu*, *saarrostaistelu* jne., mutta kielemme jäisi tarpeelliseksi havaitun sanan ja käsitteen puute ja sama kysymys tulisi jatkuvasti askarruttamaan varsinkin sotahistoriallisten esitysten laatijoita, jotka tämän puutteen lähinnä tuntevat.

Tehtävänä olisi siis keksiä täten hiukan muunnetulle saksan 'Schlacht', ruotsin 'slag' -käsitteelle oma nimityksensä. *Taistelu* -sanan irrottaminen merkityksestään 'Gefecht', joka jälkimmäinen korvattaisiin jollakin muulla sanalla, esim. *kahakka*, *mellakka*, *ottelu*, ja *taistelu* -nimityksen antaminen käsitteelle 'Schlacht' ei ole toteutettavissa, koska sana *taistelu* merkityksessään 'Gefecht' jo on niin vakiintunut yleisön tietoisuuteen, että sellainen terminvaihdos ei onnistuisi. Näin ollen ainoa tie on etsiä uudelle käsitteelle uusi suomalainen sanavastine. Jonkin ennestään käytännössä olevan, soto toimintaan liittyvän nimityksen, esim. *seläisten* kuin *operaatio*, *sotatoimi*, irrottaminen tähän käyttöön ei käy pänsä, koska niillä jo on oma tietty merkityksensä. Teoreettisesti katsoen olisi siten jäljellä kolme mahdollisuutta: keksiä kokonaan uusi sana taikka liittää *taistelu* -sanan eteen tai jälkeen toinen osa, jolloin syntyisi yhdyssana.

Uudella sanalla on aina vaarana, että sitä ei yleisesti hyväksytä ja se esim. keinokeinoisuutensa vuoksi jää kuriositeetiksi, joka herättää vain hymyilyä. Näin voisi käydä erityisesti tämän käsitteen yhteydessä, jonka jatkuva tarvitseminen tulisi rajoittamaan verrattain pieneen sotilaalliseen käyttäjäpiiriin ja miltei yksinomaan sotahistorialliseen alaan. Tällaisiksi uusiksi sanoiksi on tehty useita varsin keinokeinoisia ehdotuksia, esim. *sodanto*, *taistelusto* ja *taiste*.

Taistelu -sanan käyttäminen monik-

komuotoisena (*taistelut*) yhteiskäsitteen nimenä aiheuttaisi sekaannusta, koska se ei selvästi erottuisi tavallisen *taistelu*-sanan monikosta. *Taisto* -sanalle on vakiintunut tietty runollinen käyttö, niin että sen irroittaminen tästä vivahduksestaan olisi vaikeata. Sen uusi sisältö ei olisi ilman muuta selvä edes suunnilleen, ja tuskinpa yleisö oppisi tekemään eroa *taiston* ja *taistelun* välillä. — Jonkin jälkiosan lisääminen *taistelu* -sanaan tuskin saattaa tulla kysymykseen. Sana *taisteluserja* sopii mieluummin käytettäväksi saman joukko-osaston tai yhtymän etenemisensä tai vetäytymisensä aikana käymistä taisteluista.

Kolmas mahdollisuus olisi sellaisen yhdyssanan muodostaminen, jossa *taistelu* olisi jälkiosana. Lisäke *suur-* ei sovi, sillä suurtaistelulla on jo oma suurten materiaalitaistelujen (kuten esim. Verdunissa, Sommella käytyjen) merkitys. Samoin ei lisäke *pää-* sovi, sillä usein on käytännöllinen tarve esittää, missä käytiin päätaistelu, missä sivutaistelut.

Tarjolla ovat myös lisäkkeet *koko-*

nais- ja *yleis-*, joista siis saataisiin *kokonaistaistelu* ja *yleistaistelu*. Näitä vastaan voidaan huomauttaa, että ilmaukset ovat pitkiä ja että esim. saksalaisen »Die Schlachten und Gefechten des grossen Krieges» -teoksen nimen suomenoksessa tulisi tällöin esiintymään epämiellyttävää tautofoniaa: »Suursodan kokonaistaistelut ja taistelut». Jompikumpi tuntuisi kuitenkin sopivimmalta sentähden, että ne ilmaisivat 'taistelu'-käsitettä yleisemmän käsitteen ja johtaisivat siten ilman määrittelyjäkin oikeille jäljille. Ehkä etusijalle näistä voi asettaa lyhyytensä vuoksi sanan *yleistaistelu*.

Vilho Niitemaa.

Suom. Kirj. Seuran kielivaliokunnan työjaosto piti *yleistaistelua* puheena olevaan merkitykseen sopivana. Toht. R. E. Nirvin esitykseen yhtyen jaosto päätti suositaa tapauksiin, jolloin *taistelu* -sana sellaisenaan esim. selvyysyistä katsottaisiin riittämättömäksi, yhdyssanaa *osataistelu* (siis esim. »Suursodan yleis- ja osataistelut»).